

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА
Кафедра української фольклористики імені акад. Філарета Колесси

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«НАРОДОЗНАВСТВО»

галузь знань: 01 «Освіта / Педагогіка»
спеціальність: 014 «Середня освіта»
спеціалізації: 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)»
факультет: філологічний

Робоча програма навчальної дисципліни “**Народознавство**” для підготовки бакалавра філології за спеціальністю 014 «Середня освіта» для спеціалізації 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)». Львів, 2022. 19 с.

Розробник:

Гунчик І.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української фольклористики імені Філарета Колесси ЛНУ імені Івана Франка

Програму затверджено на засіданні кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси.

Протокол № 1 від «30» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри української фольклористики
імені акад. Філарета Колесси

В.М. Івашків

Схвалено на Вченій раді філологічного факультету

Протокол № 1 від «30» серпня 2022 року

Голова Вченої ради філологічного факультету

Р. О.Крохмальний

1. Опис навчальної дисципліни

(Витяг із робочої програми навчальної дисципліни “Народознавство”)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: <i>01 «Освіта»</i>	<i>Денна форма навчання</i>
Модулів – 3	Спеціальність: <i>014 «Середня освіта»</i>	<i>Обов’язкова</i>
Блоків змістових модулів – 3		<i>Рік підготовки – четвертий</i>
Загальна кількість годин – 90	Спеціалізації: <i>014.01 «Середня освіта (українська мова і література)».</i>	<i>Семестр – 8</i>
Тижневих годин: аудиторних – 4 самостійної роботи – 2,2		<i>Лекції – 28 год</i>
		<i>Практичні – 28 год</i>
		<i>Самостійна робота – 34 год</i>
	<i>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</i>	<i>Вид контролю – іспит</i>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить – 1,6.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни – допомогти студентові вивчити і засвоїти систему знань про традиційну культуру, історичне буття українського народу, спосіб його життя та діяльності, характер, психологію, моральні цінності, які виражені в матеріальній (будівлях, знаряддях праці, ремеслах, транспорті, одязі, їжі) та духовній (звичаях, обрядах, народних знаннях, мистецьких виробках, фольклорі, віруваннях) формах.

Основні завдання дисципліни «Народознавство» полягають в тому, що вона допоможе студентам:

- зрозуміти роль народознавства в системі гуманітарних дисциплін, основні етапи його формування та розвитку;
- глибоко осмислити етнічні явища традиційної матеріальної та духовної культури українського народу;
- з'ясувати зв'язок між окремими поняттями традиційної культури та етнічними процесам в історії України;
- зрозуміти народознавство як цілісну систему знань про етнічні особливості українців.
- осмислено сприймати курс народознавства;
- усвідомити різноманітність традиційної духовної та матеріальної культури українського народу як цілісну систему;
- глибоко засвоїти найважливіші поняття та терміни дисципліни;
- фахово аналізувати народознавчі явища, виокремлювати їх ознаки та особливості;
- правильно розуміти зміст традиційних та нових етнічних явищ і процесів;
- пояснювати, інтерпретувати етнокультурні особливості українського народу.

У результаті вивчення цього курсу студент повинен

знати:

- предмет і завдання народознавства, його методологічну основу, джерела розвитку, основні етапи його становлення, відповідну літературу з питань курсу;
- походження й основні етапи етнічної історії, систему матеріальної та духовної культури;
- загально-теоретичні відомості про етнічну територію, склад населення та світогляд українців;
- основні відомості про систему релігійних уявлень і вірувань українського народу;
- звичаї, обряди та народні знання українців;

уміти:

- проаналізувати особливості традиційного хліборобства та тваринництва, допоміжних занять і промислів українського народу;
- дати характеристику реаліям та предметам сільських поселень, господарського двору, народної архітектури та традиційного транспорту українців;
- інтерпретувати основні відомості, пов'язані з українським національним вбранням та народною їжею.

Навчальний курс охоплює **3 кредити (90 год)**. Курс складається з 28 год лекційних занять, 28 год практичних занять та 34 год самостійної роботи. Тижневе навантаження студента складає 4 год аудиторних занять та 2,2 год самостійної роботи.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1.

Народознавство в системі гуманітарних дисциплін та основні етапи його формування як наукової галузі.

1) Зміст і визначення понять «етнографія», «етнологія», «народознавство». Народознавство як наукова галузь і навчальна дисципліна. 2) Етап накопичення етнологічних відомостей про Україну від найдавніших часів до початку XIX століття. 3) Харківський, Київський і Львівський осередки народознавства в добу романтизму. Уплив університетських наукових центрів на розвиток народознавчої науки. 4) Народознавча діяльність Південно-Західного відділу Російського географічного товариства на чолі з Павлом Чубинським. 5) Наукове товариство імені Шевченка (1892) та Етнографічна комісія як його підрозділ: персоналії, друковані видання. 6) Етнографічна комісія Всеукраїнської Академії наук (1918) і розвиток народознавства в Україні на початку XX століття у добу визвольних змагань. 7) Радянський період розвитку народознавства та діяльність Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського. 8) Народознавство на сучасному етапі розвитку. Розвиток народознавчих досліджень за межами України в діаспорі.

Тема 2.

Походження українського народу та його етнічна історія від найдавнішого часу до створення Київської Русі.

1) Найважливіші фактори соціальної єдності, що передували появі українського етносу (мова, побутова культура, спільна територія). Етапи формування протоукраїнської спільності (рід, плем'я, народність, народ). Міграційна й автохтонна теорії походження етносу на території України. 2) Роль представників старожитніх археологічних культур в етно- та культурогенезі українців. Палеолітична стоянка біля селища Королеве в Закарпатті й залюднення України в найдавніші епохи до неолітичного періоду. 3) Етногенетичні та етнокультурні процеси на території України у Трипільську добу (середина VI-III тисячоліття до н. ч.). 4) Арійська (II тисячоліття до н. ч.) та кіммерійсько-скіфо-сарматська (X ст. до н. ч. – III ст. н. ч.) доби на українських землях у давній період. 5) Уплив на етнокультурний розвиток населення України античних міст-держав Північного Причорномор'я. 6) Слов'янська доба (приблизно I тисячоліття н. ч.) та її найбільш яскраві археологічні культури (зарубинецька, зубрицька, черняхівська та ін.). Роль войовничих готів у розділенні слов'ян на два масиви з центрами в Подністров'ї та Подесенні. 7) Доба Русі-України (від VII ст. н. ч.). Основні племінні осередки на її території в докиєворуський період. 8) Ознаки існування українського народу в державну епоху Київської Русі. 9) До історії етнонімів «Русь» та «Україна».

Тема 3.

Основні етапи етнічної історії українців після розпаду Київської Русі до початку XXI ст.

1) Українська територія та етнос в XIV – XVI ст. у межах державних утворень ВКЛ та Речі Посполитої. 2) Козаччина й історичні події Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького як важливий етап етногенетичного процесу формування українського народу. 3) Україна у складі Російської імперії, ворожа політика царського уряду щодо знищення культурно-історичної спадщини українського народу. 4) Фальшива імперська теорія Погодіна про «колиску» трьох східнослов'янських народів та її пізніші інтерпретації. 5) Формування українства в XIX – на початку XX ст. на західноукраїнських землях, що входили до Австро-Угорської імперії та Речі Посполитої. 6) Етногенетичні процеси в добу УНР та відродження української державності на початку XX ст. 7) Денаціоналізація, зросійщення і фізичне винищення українців під час Другої світової війни та в радянський післявоєнний період. 8) Історичні та етнічні основи розвитку української нації наприкінці XX – на початку XXI ст.

Тема 4.

Етнічна територія та склад населення українців.

1) Етнічна територія та географія розселення українського народу. 2) Поділ українських земель на регіони та історико-етнографічні райони. 3) Південно-східний регіон та його характеристика. 4) Поліський або північний етнічний регіон та його три складові частини. 5) Південно-західний регіон та його історико-етнографічні райони: Волинь, Поділля, Покуття, Опілля. 6) Південно-західний регіон та його історико-етнографічні райони: Гуцульщина, Бойківщина, Холмщина, Буковина, Закарпаття. 7) Етнічний склад населення України та складний процес його формування. 8) Сучасні етнодемографічні процеси в Україні XXI-го ст.

Тема 5-6.

Обряди та звичаї українського народу.

1) Зміст понять «обряд» («ритуал»), «обрядовість», «звичай», «звичаєвість». Синкретизм та основні складові елементи обряду (вербальний, акціональний, атрибутивний, персональний, часовий, просторовий, музичний). 2) Класифікація обрядів в українському народознавстві. Родинно-сімейні обряди (народження, весілля, похорон) та міфологічні уявлення про велике коло життя людини, її батьків, родичів, рід. 3) Обряди і звичаї народження дитини та її раннього віку. Постаць баби-повитухи та її функції. 4) Обряди передвесільного, власневесільного та повесільного етапів у системі весілля як цілісного ритуального комплексу. 5) Структура поховального обряду і народні вірування та уявлення, пов'язані зі смертю людини. 6) Календарно-річна обрядовість, її основні цикли та зв'язок із народним календарем. 7) Обряди і звичаї зимового календарного циклу. 8) Обряди і звичаї весняного календарного циклу. 9) Обряди і звичаї літньо-осіннього календарного циклу. 10) Оказіонально-ситуативні обряди та їх тематичні групи (індивідуально-охоронні, лікувально-медичні, промислово-господарські, суспільно-громадські, родинно-сімейні).

Тема 7.

Дохристиянські народні вірування, міфологічні уявлення та світогляд українців.

1) Первісні форми народних вірувань українців: пантеїзм, тотемізм, анімізм, культ предків. 2) Ієрархія богів (верховні, календарні, астральні; персоніфіковані стихії природи, пори року та дні тижня) у дохристиянській вищій міфології на території України на основі писемних і усних джерел. 3) Пантеон богів князя Володимира (980 рік) з «Повісті врем'яних літ» (Перун, Хорс, Дажбог, Стрибог, Мокош, Симаргл). Божества поза пантеоном: Сварог, Ярило, Світовид та ін. 4) Бог Велес зі «Слова о полку Ігоревім» і так звана «Велесова книга» як ймовірне джерело вивчення українського дохристиянського світогляду. 5) Нижча міфологія або демонологія як система вірувань українців у навколишніх духів (чортів, вовкулаків, перелесників, мавок, русалок, упирів, домовиків та ін.). 6) «Непрості» або люди з особливими здібностями і знаннями: волхви, знахарі, мольфарі, чарівники, відьми. 7) Природні стихії (вода, вогонь, повітря, земля) в народних уявленнях українців. 8) Тваринний світ і рослини в системі міфологічних вірувань українців. 9) Християнізація народних вірувань, релігійний дуалізм та етнічні архетипи у світогляді українського народу.

Тема 8.

Запровадження християнства та розвиток національної церкви в Україні з 988 року до початку XXI ст.

1) Хрещення України-Русі 988 року та утворення Київської церкви візантійської традиції до поділу на Західне і Східне християнство (1054). Апостол Андрій як основоположник церкви. 2) Православна церква на території України в період із XIII до кінця XVII ст. 3) Утрата самостійності Київської митрополії 1686 року та її підступне підпорядкування Москві. 4) Православна церква на території України в період існування Російської імперії з XVIII-го до початку XX ст. 5) Заснування УАПЦ, її поступове знищення радянською владою як самостійної національної церковної структури та подальша імміграція її священників в Європу та Америку. 6) Роль Сталіна та НКВС у створенні 1943 року РПЦ Московського патріархату як підвладного релігійного підрозділу радянської пропаганди. 7) Берестейська

унія 1596 року, створення Української греко-католицької церкви в підпорядкуванні Ватикану та її діяльність до Львівського псевдособору 1946 року. 8) УГКЦ в підпіллі та її відродження наприкінці 80-х років ХХ століття. Маловідомий заповіт митрополита Андрея Шептицького 1940 року. 9) УПЦ після проголошення незалежності (1991), діяльність невизнаного Київського патріархату на чолі з митрополитом Філаретом та отримання у 2019 році для об'єднаної ПЦУ томосу про автокефалію від Вселенського патріарха Варфоломія.

Тема 9.

Національні особливості українців із погляду антропології, етнопсихології та народної педагогіки

1) Розвиток антропології як науки в Україні, її основні галузі й важливість для вивчення етногенезу. 2) Сучасні антропологічні типи українців та їх характеристика. 3) Про національний характер і ментальність українського народу. 4) Етнічні складники українського характеру. 5) Соціопсихічна структура української нації та її основні типи. 6) Вади та «хвороби» в етнічній психології українського народу. Етнопсихологічний аналіз гуморески Остапа Вишні «Чухраїнці». 7) Етнопедагогіка як цілісна система впливу на формування національного ідеалу особистості. 8) Основні принципи національного виховання в Україні. 9) Складові сучасної української етнопедагогіки: народне дитинознавство, батьківська та родинна педагогіка, народна дидактика і народна педагогічна деонтологія.

Тема 10.

Народний календар, знання про світ, українські знаки та священні символи

1) Народний календар як основа народного літочислення. Юліанський і Григоріанський, Юліанський і Новоюліанський християнські календарі в Україні. 2) Міфологічні вірування й уявлення про тиждень і день як найменші календарні одиниці часу. 3) Місячний і сонячний календарі від найдавніших часів до тепер. 4) Народна метеорологія українців. 5) Етномедицина українців як результат багатовікового досвіду накопичення знань. 6) Народні назви хвороб та їх раціональні й нераціональні засоби їх лікування. 7) Знахарі, мольфарі, ворожки як давні народні лікарі з різних історико-етнографічних районів України. 8) Найдавніші та родові знаки-символи на історико-етнографічних землях України. Тризуб та його походження. 9) Національні прапори доби Київської Русі, Козаччини, визвольних змагань ХХ ст. та їх генеза.

Тема 11.

Традиційне хліборобство та тваринництво як найважливіші господарські заняття українців від найдавніших часів

1) Хліборобство в системі матеріальної культури українського народу. 2) Знряддя оранки та вирощування злаків. 3) Удобрення поля, сівба та догляд за рослинами. 4) Особливості проведення жнив. 5) Молотьба та очищення зерна. Зберігання плодів. 6) Хліборобські обряди та трудові традиції. 7) Розведення й утримання волів і коней як тяглових тварин у сільському господарстві. 8) Вівчарство як галузь тваринництва. 9) Птахівництво і розведення свійської птиці в українців.

Тема 12.

Допоміжні заняття, промисли та ремесла українського народу

1) Бджільництво та мисливство як найдавніше заняття українців. 2) Традиційне рибальство і збиральництво. 3) Чумацтво та візникування, лісорубство та лісосплав. 4) Виробництво вугілля, поташу, смоли, дьогтю, драниці та гонту. 5) Ткацтво, килимарство та художнє плетіння. 6) Вишивка, в'язання, художня обробка шкіри. 7) Гончарство, гутництво та художній метал. 8) Деревообробництво, дитячі іграшки, писанкарство та витинанки. 9) Народний іконопис як вид малярства.

Тема 13.

Сільські поселення, господарський двір, народна архітектура та традиційний транспорт українців

- 1) Основні типи сільських поселень в Україні. 2) Традиційні форми сільських поселень.
- 3) Селянський двір та його характеристика. 4) Українська хата та народне житло в система матеріальної культури українців. 5) Локальні особливості житлових будівель в історико-етнографічних районах України. 6) Народна архітектура української дерев'яної церкви.
- 7) Будівлі громадського центру та їх призначення. Господарські виробничі споруди: млини та вітряки. 8) Характеристика водного транспорту. 9) Гужовий сухопутний транспорт (верховий, санный, колісний) і шляхи сполучення.

Тема 14.

Українське національне вбрання та традиційна їжа в Україні від найдавніших часів до XX ст.

- 1) Загальні відомості про народний одяг. Найдавніше вбрання на теренах України до XIII ст.
- 2) Український народний стрій XIV – XVIII ст. 3) Регіональні риси традиційного вбрання українців XIX – XX ст. (Наддніпрянина, Слобожанщина, Південь України, Полісся, Волинь, Поділля).
- 4) Регіональні риси традиційного вбрання українців XIX – XX ст. (Буковина, Покуття, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Закарпаття).
- 5) Українське народне весільне вбрання. 6) Матеріали для виготовлення народного одягу та вбрання.
- 7) Хліб як головний компонент традиційного харчування. 8) Щоденна їжа та її характеристика. 9) Традиційні святкові страви українців.

4. Структура навчальної дисципліни

№	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
		лк	пр	лаб	сп
МОДУЛЬ 1. Походження, етнічна історія, територія та населення України					
1	Народознавство в системі гуманітарних дисциплін та основні етапи його формування як наукової галузі	2	2	–	2
2	Походження українського народу та його етнічна історія від найдавнішого часу до створення Київської Русі	2	2	–	4
3	Основні етапи етнічної історії українців після розпаду Київської Русі до початку XXI ст.	2	2	–	2
4	Етнічна територія та склад населення українців	2	2	–	2
МОДУЛЬ 2. Духовна культура українського народу					
5-6	Обряди та звичаї українського народу.	4	4	–	2
7	Дохристиянські народні вірування, міфологічні уявлення та світогляд українців	2	2	–	2
8	Запровадження християнства та розвиток національної церкви в Україні з 988 року до початку XXI ст.	2	2	–	2
9	Національні особливості українців із погляду антропології, етнопсихології та народної педагогіки	2	2	–	2
10	Народний календар, знання про світ, українські знаки та священні символи	2	2	–	4
МОДУЛЬ 3. Народне господарство і матеріальна культура українців					
11	Традиційне хліборобство та тваринництво як найважливіші господарські заняття українців від найдавніших часів	2	2	–	2
12	Допоміжні заняття, промисли та ремесла українського народу	2	2	–	4
13	Сільські поселення, господарський двір, народна архітектура та традиційний транспорт українців	2	2	–	2
14	Українське національне вбрання та традиційна їжа в Україні від найдавніших часів до XX ст.	2	2	–	2
ВСЬОГО		28	28	–	34

5. Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин
МОДУЛЬ 1. Походження, етнічна історія, територія та населення України		
1	<p>Народознавство в системі гуманітарних дисциплін та основні етапи його формування як наукової галузі</p> <p>1) Зміст і визначення понять «етнографія», «етнологія», «народознавство». Народознавство як наукова галузь і навчальна дисципліна. 2) Етап накопичення етнологічних відомостей про Україну від найдавніших часів до початку ХІХ століття. 3) Харківський, Київський і Львівський осередки народознавства в добу романтизму. Уплив університетських наукових центрів на розвиток народознавчої науки. 4) Народознавча діяльність Південно-Західного відділу Російського географічного товариства на чолі з Павлом Чубинським. 5) Наукове товариство імені Шевченка (1892) та Етнографічна комісія як його підрозділ: персоналії, друковані видання. 6) Етнографічна комісія Всеукраїнської Академії наук (1918) і розвиток народознавства в Україні на початку ХХ століття у добу визвольних змагань. 7) Радянський період розвитку народознавства та діяльність Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського. 8) Народознавство на сучасному етапі розвитку. Розвиток народознавчих досліджень за межами України в діаспорі.</p>	2
2	<p>Походження українського народу та його етнічна історія від найдавнішого часу до створення Київської Русі</p> <p>1) Найважливіші фактори соціальної єдності, що передували появі українського етносу (мова, побутова культура, спільна територія). Етапи формування протокраїнської спільності (рід, плем'я, народність, народ). Міграційна й автохтонна теорії походження етносу на території України. 2) Роль представників старожитніх археологічних культур в етно- та культурогенезі українців. Палеолітична стоянка біля селища Королеве в Закарпатті й залюднення України в найдавніші епохи до неолітичного періоду. 3) Етногенетичні та етнокультурні процеси на території України у Трипільську добу (середина VI-III тисячоліття до н. ч.). 4) Арійська (II тисячоліття до н. ч.) та кіммерійсько-скіфо-сарматська (X ст. до н. ч. – III ст. н. ч.) доби на українських землях у давній період. 5) Уплив на етнокультурний розвиток населення України античних міст-держав Північного Причорномор'я. 6) Слов'янська доба (приблизно I тисячоліття н. ч.) та її найбільш яскраві археологічні культури (зарубинецька, зубрицька, черняхівська та ін.). Роль войовничих готів у розділенні слов'ян на два масиви з центрами в Подністров'ї та Подесенні. 7) Доба Русі-України (від VII ст. н. ч.). Основні племінні осередки на її території в докиєворуський період. 8) Ознаки існування українського народу в державну епоху Київської Русі. 9) До історії етнонімів «Русь» та «Україна».</p>	2
3	<p>Основні етапи етнічної історії українців після розпаду Київської Русі до початку ХХІ ст.</p> <p>1) Українська територія та етнос в XIV – XVI ст. у межах державних утворень ВКЛ та Речі Посполитої. 2) Козаччина й історичні події Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького як важливий етап етногенетичного процесу формування українського народу. 3) Україна у складі Російської імперії, ворожа політика царського</p>	2

	уряду щодо знищення культурно-історичної спадщини українського народу.4) Фальшива імперська теорія Погодіна про «колиску» трьох східнослов'янських народів та її пізніші інтерпретації. 5) Формування українства в ХІХ – на початку ХХ ст. на західноукраїнських землях, що входили до Австро-Угорської імперії та Речі Посполитої. 6) Етногенетичні процеси в добу УНР та відродження української державності на початку ХХ ст. 7) Денаціоналізація, зросійщення і фізичне винищення українців під час Другої світової війни та в радянський післявоєнний період. 8) Історичні та етнічні основи розвитку української нації наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.	
4	Етнічна територія та склад населення українців 1) Етнічна територія та географія розселення українського народу. 2) Поділ українських земель на регіони та історико-етнографічні райони. 3) Південно-східний регіон та його характеристика. 4) Поліський або північний етнічний регіон та його три складові частини. 5) Південно-західний регіон та його історико-етнографічні райони: Волинь, Поділля, Покуття, Опілля. 6) Південно-західний регіон та його історико-етнографічні райони: Гуцульщина, Бойківщина, Холмщина, Буковина, Закарпаття. 7) Етнічний склад населення України та складний процес його формування. 8) Сучасні етнодемографічні процеси в Україні ХХІ-го ст.	2
МОДУЛЬ 2. Духовна культура українського народу		
5-6	Обряди та звичаї українського народу 1) Зміст понять «обряд» («ритуал»), «обрядовість», «звичай», «звичаєвість». Синкретизм та основні складові елементи обряду (вербальний, акціональний, атрибутивний, персональний, часовий, просторовий, музичний). 2) Класифікація обрядів в українському народознавстві. Родинно-сімейні обряди (народження, весілля, похорон) та міфологічні уявлення про велике коло життя людини, її батьків, родичів, рід. 3) Обряди і звичаї народження дитини та її раннього віку. Постаць баби-повитухи та її функції. 4) Обряди передвесільного, власневесільного та повесільного етапів у системі весілля як цілісного ритуального комплексу. 5) Структура поховального обряду і народні вірування та уявлення, пов'язані зі смертю людини. 6) Календарно-річна обрядовість, її основні цикли та зв'язок із народним календарем. 7) Обряди і звичаї зимового календарного циклу. 8) Обряди і звичаї весняного календарного циклу. 9) Обряди і звичаї літньо-осіннього календарного циклу. 10) Оказіонально-ситуативні обряди та їх тематичні групи (індивідуально-охоронні, лікувально-медичні, промислово-господарські, суспільно-громадські, родинно-сімейні).	4
7	Дохристиянські народні вірування, міфологічні уявлення та світогляд українців 1) Первісні форми народних вірувань українців: пантеїзм, тотемізм, анімізм, культ предків. 2) Ієрархія богів (верховні, календарні, астральні; персоніфіковані стихії природи, пори року та дні тижня) у дохристиянській вищій міфології на території України на основі писемних і усних джерел. 3) Пантеон богів князя Володимира (980 рік) з «Повісті врем'яних літ» (Перун, Хорс, Дажбог, Стрибог, Мокош, Симаргл). Божества поза пантеоном: Сварог, Ярило, Світовид та ін. 4) Бог Велес зі «Слова о полку Ігоревім» і так звана «Велесова книга» як ймовірне джерело вивчення українського дохристиянського світогляду. 5) Нижча міфологія або демонологія як система вірувань українців у навколишніх духів (чортів, вовкулаків, перелесників, мавок, русалок, упирів, домовиків та ін.). 6) «Непрості» або люди з особливими	2

	здібностями і знаннями: волхви, знахарі, мольфарі, чарівники, відьми. 7) Природні стихії (вода, вогонь, повітря, земля) в народних уявленнях українців. 8) Тваринний світ і рослини в системі міфологічних вірувань українців. 9) Християнізація народних вірувань, релігійний дуалізм та етнічні архетипи у світогляді українського народу.	
8	<p>Запровадження християнства та розвиток національної церкви в Україні з 988 року до початку XXI ст.</p> <p>1) Хрещення України-Русі 988 року та утворення Київської церкви візантійської традиції до поділу на Західне і Східне християнство (1054). Апостол Андрій як основоположник церкви.</p> <p>2) Православна церква на території України в період із XIII до кінця XVII ст. 3) Утрата самостійності Київської митрополії 1686 року та її підступне підпорядкування Москві. 4) Православна церква на території України в період існування Російської імперії з XVIII-го до початку XX ст. 5) Заснування УАПЦ, її поступове знищення радянською владою як самостійної національної церковної структури та подальша імміграція її священників в Європу та Америку. 6) Роль Сталіна та НКВС у створенні 1943 року РПЦ Московського патріархату як підвладного релігійного підрозділу радянської пропаганди. 7) Берестейська унія 1596 року, створення Української греко-католицької церкви в підпорядкуванні Ватикану та її діяльність до Львівського псевдособору 1946 року. 8) УГКЦ в підпіллі та її відродження наприкінці 80-х років XX століття. Маловідомий заповіт митрополита Андрея Шептицького 1940 року. 9) УПЦ після проголошення незалежності (1991), діяльність невизнаного Київського патріархату на чолі з митрополитом Філаретом та отримання у 2019 році для об'єднаної ПЦУ томосу про автокефалію від Вселенського патріарха Варфоломія.</p>	2
9	<p>Національні особливості українців із погляду антропології, етнопсихології та народної педагогіки</p> <p>1) Розвиток антропології як науки в Україні, її основні галузі й важливість для вивчення етногенезу. 2) Сучасні антропологічні типи українців та їх характеристика. 3) Про національний характер і ментальність українського народу. 4) Етнічні складники українського характеру. 5) Соціопсихічна структура української нації та її основні типи. 6) Вади та «хвороби» в етнічній психології українського народу. Етнопсихологічний аналіз гуморески Остапа Вишні «Чухраїнці». 7) Етнопедagogіка як цілісна система впливу на формування національного ідеалу особистості. 8) Основні принципи національного виховання в Україні. 9) Складові сучасної української етнопедagogіки: народне дитинознавство, батьківська та родинна педагогіка, народна дидактика і народна педагогічна деонтологія.</p>	2
10	<p>Народний календар, знання про світ, українські знаки та священні символи</p> <p>1) Народний календар як основа народного літочислення. Юліанський і Григоріанський, Юліанський і Новоюліанський християнські календарі в Україні. 2) Міфологічні вірування й уявлення про тиждень і день як найменші календарні одиниці часу. 3) Місячний і сонячний календарі від найдавніших часів до тепер. 4) Народна метеорологія українців. 5) Етномедицина українців як результат багатовікового досвіду накопичення знань. 6) Народні назви хвороб та їх раціональні й нераціональні засоби їх лікування. 7) Знахарі, мольфарі, ворожки як давні народні лікарі з різних історико-етнографічних районів України. 8) Найдавніші та родові знаки-символи на історико-етнографічних землях України. Тризуб та його походження. 9) Національні прапори доби</p>	2

	Київської Русі, Козаччини, визвольних змагань ХХ ст. та їх генеза.	
МОДУЛЬ 3. Народне господарство і матеріальна культура українців		
11	Традиційне хліборобство та тваринництво як найважливіші господарські заняття українців від найдавніших часів 1) Хліборобство в системі матеріальної культури українського народу. 2) Знаряддя оранки та вирощування злаків. 3) Удобрення поля, сівба та догляд за рослинами. 4) Особливості проведення жнив. 5) Молотьба та очищення зерна. Зберігання плодів. 6) Хліборобські обряди та трудові традиції. 7) Розведення й утримання волів і коней як тяглових тварин у сільському господарстві. 8) Вівчарство як галузь тваринництва. 9) Птахівництво і розведення свійської птиці в українців.	2
12	Допоміжні заняття, промисли та ремесла українського народу 1) Бджільництво та мисливство як найдавніше заняття українців. 2) Традиційне рибальство і збиральництво. 3) Чумацтво та візникування, лісорубство та лісосплав. 4) Виробництво вугілля, поташу, смоли, дьогтю, драниці та гонту. 5) Ткацтво, килимарство та художнє плетіння. 6) Вишивка, в'язання, художня обробка шкіри. 7) Гончарство, гутництво та художній метал. 8) Деревообробництво, дитячі іграшки, писанкарство та витинанки. 9) Народний іконопис як вид малярства.	2
13	Сільські поселення, господарський двір, народна архітектура та традиційний транспорт українців 1) Основні типи сільських поселень в Україні. 2) Традиційні форми сільських поселень. 3) Селянський двір та його характеристика. 4) Українська хата та народне житло в система матеріальної культури українців. 5) Локальні особливості житлових будівель в історико-етнографічних районах України. 6) Народна архітектура української дерев'яної церкви. 7) Будівлі громадського центру та їх призначення. Господарські виробничі споруди: млини та вітряки. 8) Характеристика водного транспорту. 9) Гужовий сухопутний транспорт (верховий, санний, колісний) і шляхи сполучення.	2
14	Українське національне вбрання та традиційна їжа в Україні від найдавніших часів до ХХ ст. 1) Загальні відомості про народний одяг. Найдавніше вбрання на теренах України до ХІІІ ст. 2) Український народний стрій ХІV – ХVІІІ ст. 3) Регіональні риси традиційного вбрання українців ХІХ – ХХ ст. (Наддніпрянина, Слобожанщина, Південь України, Полісся, Волинь, Поділля). 4) Регіональні риси традиційного вбрання українців ХІХ – ХХ ст. (Буковина, Покуття, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Закарпаття). 5) Українське народне весільне вбрання. 6) Матеріали для виготовлення народного одягу та вбрання. 7) Хліб як головний компонент традиційного харчування. 8) Щоденна їжа та її характеристика. 9) Традиційні святкові страви українців.	2
	ВСЬОГО	28

6. Методи навчання

Дисципліна «Народознавство» передбачає застосування порівняльно-історичного методу, що виявляється у таких прийомах: зіставлення або паралельне вивчення народознавчого матеріалу, який розглядають в історичному розвитку; вивчення не окремих етнічних явищ, а їх системи в рамках етнічної історії та матеріальної, духовної культури українського народу; реконструювання реалій традиційної культури, та ін.

Інші методи навчання: пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладання, евристичний метод, дослідницький метод. Методи викладу навчального

матеріалу – лекція, розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація, консультація; реферати. Наочні методи навчання – ілюстрування (художні тексти), демонстрування з використанням технічних засобів (слайди). Педагогічні техніки: навчальної дискусії, створення проблемно-пошукової ситуації, інтелектуального експерименту.

7. Розподіл балів

Контроль знань здійснюється за результатами практичних занять, модулів, заліку. Оцінювання відбувається за 100-бальною шкалою. Бали нараховують так:

- практичні – 30% семестрової оцінки; максимальна кількість балів – 30;
- модулі – 20 семестрової оцінки; максимальна кількість балів – 20;
- залік – 50% семестрової оцінки, максимальна кількість балів – 50.

Підсумкова максимальна кількість балів – 100.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	
		Екзамен	
A	90–100	5	відмінно
B	81–89	4	дуже добре
C	71–80		добре
D	61–70	3	задовільно
E	51–60		достатньо

8. Рекомендована література

Основна

1. Глушко М. Історія народної культури українців: навч. посібник. Л.: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2014. 416с.
2. Етнографія України: навчальний посібник / за ред. С.А.Макарчука. Львів, 1994.
3. Історія української культури / за заг. ред. д-ра Івана Крип'якевича. Нью-Йорк, 1990.
4. Ковальчук О.В. Українське народознавство: Кн. для вчителя. – К.: Освіта, 1994. – 174 с.
5. Культура і побут населення України: навч. посібник. К.: Либідь, 1993. 285 с.
6. Лозко Г.С. Українське народознавство. К.: Зодіак-ЕКО, 1995. 368 с.
7. Пономарьов А. Українська етнографія. Курс лекцій. К.: Либідь, 1994. 318 с.
8. Українська етнологія: навчальний посібник/ за ред. В. Борисенко. К., 2007. 400 с.
9. Українське народознавство / за заг. ред. С. Павлюка. Львів, 1994.

Додаткова

1. Абашина Н.С. Землеробство і тваринництво у населення Середнього Подніпров'я за матеріалами київської культури. «Старожитності I тисячоліття нашої ери на території України». К., 2003. С. 8-13.
2. Андрєєв В. М. Діяльність В.Петрова в Етнографічній комісії при ВУАН (1921-1933 рр.). «Український історичний журнал». 2012. Вип. 5.
3. Антонович К. Український одяг. Історичні замітки: Одяг козацької доби. Вінніпег-Торонто, 1954.
4. Антропологія. Річник Кабінету ім. Ф. К. Вовка. К., 1928-30. Вип. 1-4.
5. Антропологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Юрій. К.: Дакор, 2008. 421 с.
6. Артюх Л.Ф. Українська народна кулінарія. К., 1977.
7. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків: Основа, 1990. 252 с.
8. Балушок В. Г. Етногенез українців. К., 2004.
9. Баран В. Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. К., 2005.

10. *Баронин А.* Этническая психология. К., 2000.
11. *Білан М. С., Стельмащук Г.Г.* Український стрій. Львів, 2000.
12. *Білас І. Г.* Репресивно-каральна система в Україні: 1917-1953. К., 1994.
13. *Білас Я. І.* Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців: Автореф. дис... канд. іст. наук. К., 2003.
14. *Божик П.* Хрещення України. Йорктон: Голос Спасителя, 1938. 40 с.
15. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / за ред Ю.Г.Гоцька. К., 1983.
16. *Болтарович З.Є.* Українська народна медицина. К., 1994. 320 с.
17. *Боньковська С.М.* Ковальство на Україні (XIX – початок XX ст.). К., 1991.
18. *Борисенко В.* Весільні звичаї та обряди на Україні. К., 1988.
19. Борщівська народна сорочка: матеріали, крій, техніки шитва: колекція Борщів. краєзнав. музею / Людмила Покусінська, Олексій Покусінський. Київ: Новий друк, 2012. 362 с.
20. *Боряк О.* Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українській: між профанним і сакральним. К., 2009. 400 с.
21. *Боцюрків Б.* Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950). Львів: Вид-во УКУ, 2005.
22. *Брагинская Н. В.* Календарь // Мифы народов мира. Том 1. М., 1991. С. 612-615.
23. *Брайчевський М. Ю.* Походження Русі. К., 1968.
24. *Будзан А.Ф.* Різьба по дереву в західних областях України. К., 1961.
25. *Васянович О.О.* Народна метеорологія українців Центрального Полісся кінця XI- початку XX ст.: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2007. 27 с.
26. *Ви, зорі-зориці...* Українська народна магічна поезія (Замовляння) / Упоряд. М. Василенка, Т. Шевчук; передм. М. Василенка. К., 1992.
27. *Вівчарик М. М., Капелюшний В. П.* Українська нація: витоки, становлення, сьогодення. К., 2003.
28. *Вікторіна О.М.* Лексика народної медицини і лікувальної магії у степових говірках дніпро-бузького межиріччя: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Кіровоград, 2009. 22 с.
29. *Вовк Хв.* Антропометричні дослідження українського населення Галичини, Буковини й Угорщини. Львів, 1908.
30. *Вовк Хв.* Студії з української етнографії та антропології. К., 1995.
31. *Воропай Олекса.* Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Мюнхен, 1958. Т. 1, 2.
32. *Гайдай Л.* Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. Луцьк: Вежа, 2000. 437 с.
33. *Галайчук В.* З похоронно-поминальної обрядовості Гуцульщини // Народознавчі зошити. 2022. № 4 (166). С. 814-826.
34. *Галайчук В.* Традиційні демонологічні уявлення українців про домашніх духів: монографія. Львів: ІН НАН України, 2021. 452 с
35. *Галайчук В.* Упири, ворожилники та «непрості» у традиційних віруваннях бойків Старосамбірщини. Фортеця: збірник заповідника «Тустань». Львів: Простір-М, 2020. Кн. 4. С. 447–466.
36. *Галушка А. А.* Хрещення Русі 987-989. Енциклопедія історії України, у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К. : Наукова думка, 2013. Т. 10 : Т-Я. С. 427.
37. *Герби та землі України.* К., 2001.
38. *Гладкий М.* Організація і форми випасу худоби. «Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження». Львів, 1999. Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 33–44.
39. *Гладкий М.* Традиційне скотарство Середнього Полісся другої половини XIX – першої половини XX ст.: Історико-етнологічне дослідження. Дрогобич: Вимір, 2007.
40. *Глушко М.* Віл у різдвяно-новорічній обрядовості українців: реконструкція первісного образу та історичного змісту. «Вісник Львівського університету: Серія історична». Львів, 2000. Вип. 35–36. С. 399–425.
41. *Глушко М.* Генезис тваринного запрягу в Україні (культурно-історична проблема). Львів, 2003. 444 с.
42. *Глушко М.* Етнографія бойківського лісосплаву. «Записки НТШ». 1992. Т. 223. С. 155-171.

43. Глушко М. Рибальські снасті та способи їх застосування // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. – Львів, 1999. Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 19–32.
44. Глушко М. Системи запрягу коня у традиційний транспорт українського селянства XVI–XX ст. // Народознавчі зошити. 1998. № 4. С. 359–373.
45. Глушко М.С. Шляхи сполучення і транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини XIX – поч. XX ст. К.: Наукова думка, 1993. 226 с.
46. Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів: ІН НАН України, 2000.
47. Головацький Я.Ф. Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія. К.: Довіра, 1991.
48. Голосіння / упоряд. І.Коваль-Фучило. К., 2012.
49. Гонтар Т. О. Народне харчування українців Карпат. К.: Наук. думка, 1979.
50. Горбаненко С.А. Землеробство і тваринництво слов'ян Лівобережжя Дніпра другої половини I тис. н. е. К.: Академперіодика, 2007. 195 с.
51. Горинь Г.Й. Шкіряні промисли західних областей України (друга половина XIX – початок XX ст.). К., 1986.
52. Горленко В.Ф., Бойко І.Д., Куницький О.С. Народна землеробська техніка українців. К., 1971.
53. Горошко Л. Символіка води в обрядовій традиції жителів Черкащини: монографія / Інститут народознавства НАН України. К.: Видавець Олег Філюк, 2014. 256 с.
54. Гошко Ю. Г., Кіщук Т. П., Могитич І. Р., Федака П. М. Народна архітектура Українських Карпат XV–XX ст. – К.: Наук. думка, 1987.
55. Гошко Ю.Г. Промисли й торгівля в українських Карпатах (XV – XIX ст.). К., 1991.
56. Грушевський М. Історія України-Руси в одинадцяти томах, дванадцяти книжках. К., 1991–1997.
57. Грушевський Марко. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. К.: Либідь, 2006. 256 с.
58. Гудченко З.С. Музей народної архітектури України. К., 1981.
59. Гунчик. І. Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування. Львів, 2011.
60. Гуцульщина: історико-етнографічне дослідження / за ред. Ю.Г.Гоцька. К., 1987.
61. Давидюк В.Ф. Первісна міфологія українського фольклору / Ін-т культурної антропології. 2-ге видання, доп. й перероб. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. 310 с.
62. Давидюк В. Ф. Українська міфологічна легенда. Львів : Світ, 1992. 176 с.
63. Давні календарі, міри, монети та письмо: навч. посіб. / А. Ф. Гуцал. Кам'янець-Поділ., 2006. 207 с.
64. Данилевський Г. Чумаки: художньо-документальний нарис. К., 1992.
65. Данилюк А.Г. Українська хата. К., 1991.
66. Данильченко О. П. Етнічні групи півдня України. К., 1993.
67. Демографічна ситуація в Україні. К., 1993.
68. Денисюк І. Гадерка // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. Вип. 31. С. 422–428.
69. Дзюба Іван. Між культурою і політикою. К., 1998.
70. Динаміка етнічного складу населення України в XX ст. «Здоров'я та відтворення народу України». К., 1991.
71. Дуса К. Історія з відьмами. Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII – XVIII століття. К., 2008. 304 с.
72. Дністрянський М.С. Кордони України. Львів, 1992.
73. Довженко В.Й. Землеробство Древньої Русі до середини XII ст. К., 1961.
74. Донцов Д. Дух нашої давнини. Мюнхен, Монреаль, 1951.
75. Дорошенко Дмитро. Православна церква в минулому і сучасному житті українського народу. Берлін: Нація в поході, 1940. 71 с.
76. Етнічний довідник. Етнічні меншини. К., 1996.
77. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат / За ред. С. Павлюка. Львів, 2006.

78. Етнографічна комісія ВУАН // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А-Л. С. 354-355.
79. Етнографія Києва і Київщини: традиції та сучасність. К., 1986.
80. Етнопонаціональна структура українського суспільства. Довідник. К., 2004.
81. Етнопонаціональний розвиток України. Терміни, вивчення, персоналії. К., 1993.
82. Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду. К., 2000.
83. *Жолтовський П.М.* Український живопис XVII – XVIII ст. К., 1978.
84. *Залізник Л. Л.* Від склавинів до української нації. К., 2004.
85. *Залізник Л. Л.* Нариси стародавньої історії України. К., 1994.
86. *Залізник Л. Л.* Передісторія України X-V тис. до н. е. К., 1998.
87. *Запаско Я.П.* Українське килимарство. К., 1973.
88. *Заставний Ф. Д.* Географія України: у 2 т. Львів, 1994.
89. *Заставний Ф. Д.* Українські етнічні землі. Львів, 1993.
90. *Захарчук-Чугай Р.В.* Українська народна вишивка: західні області УРСР. К., 1988.
91. *Ігнатенко І.* Народна медицина Середнього Полісся: традиція та сучасність (на польових етнографічних матеріалах). Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. 336 с.
92. *Ісаєвич Я.* Україна давня і нова. Львів, 1996.
93. *Калакура Олег.* Правовий статус етнічних меншин України // Етнічна історія народів Європи. 2000. № 4.
94. *Кара-Васильєва Т.В.* Полтавська народна вишивка. К., 1983.
95. *Кафарський В. І., Савчук Б. П.* Етнологія. К., 2006.
96. Київський університет як осередок національної духовності, науки, культури: матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. 165-річчю ун-ту: зб. ст. К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 1999. Ч. 1–2.
97. *Килимник С.* Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. К., 1994. Кн. I-II;
98. *Кирчів Р.* Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці». К., 1990. 340 с.
99. *Кирчів Р., Горленко В.* Історія української етнографії (XII – середина XIX ст.). К., 1996. 398 с.
100. *Коваль-Фучило І.* Українські голосіння: антропологія традиції, поетика тексту. К., 2014.
101. *Кожоляно Г. К.* Матеріальна культура населення Буковини. К., 1988.
102. *Козакевич М.З.* Типи поселень на Українському Поліссі. «Матеріали з етнографії та мистецтвознав-ства». 1959. Вип. 4. С. 24-40.
103. *Комендар В.* Лікарські рослини Карпат. Ужгород, 1971.
104. *Кондукторова Т.* Антропологія древнього населення України. Москва, 1871.
105. *Корінний М. М.* Принятие христианства правящей верхушкой Киевской Руси. К., 1988.
106. *Косміна О.Ю.* Традиційне вбрання українців. К. : Балтія-Друк, 2008. Т. 1 : Лісостеп; Степ. 160 с.
107. *Косміна О.Ю.* Традиційне вбрання українців. К.: Балтія-Друк, 2011. Т. 2: Полісся; Карпати. 160 с.
108. *Косміна Т.В.* Сільське житло Поділля (кінець XIX – XX ст.): історико-етнографічне дослідження. К., 1980.
109. *Косміна Т.В., Васіна З. О.* Українське весільне вбрання: Етнографічні реконструкції. К., 1989.
110. *Костомаров М. І.* Дві руські народности. Київ; Ляйпціг, 1930(?).
111. *Костомаров М.І.* Слов'янська міфологія. К.: Либідь, 1994. 384 с
112. *Кравченко С.М., Костицький М.В.* Екологічна етика і психологія людини. Львів, 1992.
113. *Кузь В., Руденко Ю., Сергійчук З.* Основи національного виховання. Умань, 1993.
114. *Лаба В.* Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги. Люблин: Свічадо, 1990.
115. *Липа Ю.* Призначення України. Нью-Йорк, 1953.
116. *Лисенко О.Є.* Церковне життя в Україні. 1943-1946 р / НАН України, Інститут історії України. К., 1998. 404 с.
117. *Майборода Олександр.* Російський націоналізм в Україні (1991-1998 рр.). К., 1999.

118. *Макарчук С. Н.* Український етнос (виникнення та сучасний розвиток). К., 1992.
119. *Макарчук С. Н.* Український етнос (виникнення та сучасний розвиток). К., 1992.
120. *Макарчук С., Турій С.* Український етнос. Львів, 1990.
121. *Мандибура М.Д.* Полонинське господарство другої половини ХІХ ст. – 30-х років ХХ ст. К., 1978.
122. *Марушак М.* «Ліквідація УГКЦ» – ідеологічна диверсія Москви проти визвольного руху на західноукраїнських землях // *Державність*. 1992. Ч. 2.
123. *Марчук В. В.* Українська Греко-Католицька Церква. Історичний нарис. Івано-Франківськ, 2001.
124. *Матейко К.І.* Український народний одяг. К., 1977.
125. *Махній М. М.* Незвичайна антропологія: Науково-популярний курс. Чернігів: Вид-во Чернігівського національного педагогічного університету, 2011.
126. *Миронов В., Перепелиця А.* Український костюм. К., 1983.
127. *Мовна У.* Звичаї та обряди українських пасічників Карпат і Прикарпаття (друга половина ХІХ – початок ХХ століття). Львів, 2006. 208 с.
128. *Моздир М.* Один із давніх видів поліського рибальства «на посвет». «Записки НТШ». Львів, 1995. Т. 230.
129. *Мосіяшенко В.А.* Українська етнопедагогіка: навч. посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 176 с.
130. *Музиченько С.* Андрій Лобода. «Народна творчість та етнографія», 1971, № 3.
131. *Назарко І. Св.* Володимир Великий, володар і христитель Руси-України. Рим, 1954.
132. *Наконечний Є.* Украдене ім'я. Чому русини стали українцями. К., 2001.
133. *Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва.* Львів, 1969.
134. *Народна архітектура Українських Карпат ХV – ХХ ст.* К., 1987.
135. *Наулко В.* Етнічний склад населення Української РСР. К., 1965.
136. *Наулко В.* Развитие межэтнических связей на Украине. К., 1975.
137. *Наулко В.* Хто і відколи живе в Україні. К., 1998.
138. *Національний склад населення України в ХХ сторіччі.* К., 2001.
139. *Національні меншини в Україні. Інформаційно-бібліографічний покажчик.* К., 2003. Павленко Ю. В.
140. *Николаева Т.* Украинская одежда: Среднее Поднепровье. К., 1988.
141. *Ніколаєва Т.* Історія українського костюма. Київ: Либідь, 1996.
142. *Оверчук О.* Теоретико-методологічні засади фольклористичної діяльності Південно-Західного відділу Російського географічного товариства. Автореф... канд. філол. наук. К., 2013. 20 с.
143. *Овсянко-Куликовський Д.* Психология национальности. Петербург, 1922.
144. *Огієнко Іван (митрополит Іларіон).* Дохристиянські вірування українського народу. К., 2016. 440 с.
145. *Огієнко Іван (Митрополит Іларіон).* Українська церква / Упоряд., авт. передм.: М. С. Тимошик. К.: Наша культура і наука, 2007. 408 с.
146. *Откович В.П.* Народна течія в українському живописі ХVІІ – ХVІІІ ст. К., 1990.
147. *Павлюк С.П.* Народна агротехніка українців Карпат другої половини ХІХ ст. К., 1986.
148. *Павлюк С.П.* Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект. К., 1991.
149. *Панченко В.* Гербівник міст України. Київ, Нью-Йорк, 1996.
150. *Пастух Н.* Символіка тварин в українському фольклорі: зозуля. Л.: ІН НАН України, 2013. 263 с.
151. *Пекар А.* Нариси Історії церкви Закарпаття. Рим, 1967.
152. *Передісторія давніх русів у світовому контексті.* К., 1994.
153. *Передісторія давніх русів у світовому контексті.* К., 1994.
154. *Петров В. П.* Походження українського народу. К., 1992.
155. *Петрук Н. П.* Південно-Західний відділ Російського Географічного Товариства в суспільно-політичному русі України у другій половині ХІХ ст. Автореф. дис. канд. іст. наук. К., 2002. 17 с.

156. *Півторак Г.* Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». К., 2004.
157. *Підоплічко І. Г.* Походження людини в світлі науки. К., 1958.
158. Пісні з родин і хрестин (збірник-реконструкція із теоретичною розвідкою, коментарями, моделями ритмоструктури, покажчиками) / упорядник А.Іваницький. Вінниця: Нова книга, 2013.
159. *Полесьє*: матеріальна культура. К., 1988.
160. *Полонська-Василенко Наталія.* Історичні підвалини УАПЦ. Рим: PP. Basiliani, 1964. 124 с.
161. *Поправко О. В.* Антропологія: навчальний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. 285 с.
162. *Преловська Ірина.* Джерела з історії Української автокефальної православної церкви 1917-1939 рр.: збереженість, класифікація, актуалізація та інформаційний потенціал. К., 2015. 555 с.
163. *Радович Р.* “Хата в хаті”, або житло з дахом на пристінних стовпах // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів, 2003. Вип. 38. С. 705–726.
164. *Радович Р.* Релікти архаїчного поліського житла. «Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження». Львів, 1999. Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 87–98.
165. *Радович Р.* Розвиток поліського житла: проблема генезису стелі // Вісник Львівського університету: Серія історична. Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2008. Вип. 43. С. 88–133.
166. *Рябець Л.В.* Календар // Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2022.
167. *Сапеляк О.* Етнографічні студії в НТШ (1898–1939 рр.). Львів, 2000. 208 с.
168. *Свенціцький І.* Похоронні звичаї й обряди. *Гнатюк В.* Похоронні голосіння // Етнографічний збірник. Т. 31-32. Львів : З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1912.
169. *Сегеда С. П.* Антропологія: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2001. 336 с.
170. *Селівачов М.Р.* Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). К., 2009. 408 с.
171. *Селівачов М.Р.* Українське народне мистецтво лозоплетіння. «Народна творчість та етнографія». 1987. № 3. С. 5-8.
172. *Сергійчук В.* Національна символіка України. К., 1992.
173. *Сергійчук В.* Нескорена церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу. К.: Дніпро, 2001.
174. *Симоненко І.Ф.* Поселення, садиба та житло на Закарпатті. «Матеріали з етнографії та мистецтвознавства». 1956. Вип. 2. С. 60-109.
175. *Ситник К., Дербак А.* Проблеми формування національної самосвідомості в Україні. К., 2004.
176. *Сілецький Р.* Традиційна будівельна обрядовість українців. Львів, 2011. 428 с.
177. *Скрипник Г. А.* Етнологія, етнографія, народознавство. «Енциклопедія історії України» : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К. : Наукова думка, 2005. Т. 3 : Е-Й. С. 64.
178. *Скуратівський В.* Берегиня. К., 1987.
179. *Скуратівський В.Т.* Традиційні форми пасічницьких будівель і комплексів на Україні. «Народна творчість та етнографія». 1980. № 6. С. 38-44.
180. *Сокіл Г.* Українська фольклористика в Галичині к. XIX – першої третини XX ст.: історико-теоретичний дискурс. Львів, 2011.
181. *Сосенко К.* Культурно-історична постать Різдва і Щедрого вечора. Львів, 1928.
182. *Стамеров К.* Нариси з історії костюмів. Київ: Мистецтво, 2007.
183. Старовинні герби українських міст / В. Панченко. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 384 с.
184. *Стельмах Г.Ю.* Історичний розвиток сільських поселень на Україні. К., 1964.
185. *Стельмахович М.Г.* Народна педагогіка. К., 1986.
186. *Сушко В.* Життя незкінчене: поховальна обрядовість українців Слобожанщини XIX – XX ст. Харків, 2012. 236 с.

187. *Сявак Є.І.* Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. К., 1974.
188. *Тиводар М.* Традиційне тваринництво Українських Карпат другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. (Історико-етнологічне дослідження). Ужгород, 1994.
189. *Тищенко О.Р.* Декоративно-прикладне мистецтво України (ХІІІ – ХVІІІ ст.). К., 1992.
190. Українська міфологія / Володимир Галайчук. Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.
191. Українське народне вбрання / Галина Стельмашук. Львів: Априорі, 2013. 255 с.
192. Українське народне мистецтво: Вбрання. К., 1961.
193. Українське народне мистецтво: Тканини та вишивки. К., 1960.
194. Український народний одяг ХVІІ – початку ХХ ст. в акварелях Ю.Глогівського / упоряд. Д.П.Кривавич, Г.Г.Стельмашук. К., 1988.
195. Український національний костюм та інформація: філософський і культурологічний вимір. Монографія. К. : ТОВ «Юрка Любченка», 2016. 212 с.
196. Українці: історико-етнографічна монографія у двох книгах. Описне: Укр. народ-ство, 1999. Кн. 1, 2.
197. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія / упоряд. А.П.Пономарьова, Т.В.Косміної, О.О.Боряк; вступ. ст. А.П.Пономарьова; Іл. В.І.Гордієнка. К.: Либідь, 1992. 638 с.
198. *Ульяновський Василь.* Церква в Українській державі 1917-1920 рр. Кн. 1-2. К.: Либідь, 1997. 200 с.
199. Харківський університет і українська культура. До 210-річчя від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна: моногр. / за ред. Ю. М. Безхутрого. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 296 с.
200. Хліборобство // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1967. Т. 8, кн. ХVІ : Літери У-Я. С. 2007.
201. *Худаш М.* Походження імен та релігійно-міфологічні функції давньоруських і спільнослов'янських язичницьких божеств. Львів: ІН НАН України, 2012. 1061 с.
202. *Черенюк Ярослав.* Український церковно-визвольний рух після падіння самодержавства та ліквідація синодального управління РПЦ. Волинський благовісник. 2014. № 2. С. 109-123.
203. *Чеховський І.* Демонологічні вірування і народний календар українців Карпатського регіону. Чернівці, 2001. 303 с.
204. *Чирков Олег, Винниченко Ігор.* Етнодемографічний розвиток України: історія, сучасність, перспективи. «Сучасність». 2000. № 7-8.
205. *Чорна Л. В.* Південно-Західний Відділ Російського Географічного Товариства і його роль в українському національному відродженні. Автореф. дис. канд. іст. наук. Одеса, 2005. 19 с.
206. *Чубатий М.* Історія християнства на Русі-Україні. Рим-Нью-Йорк, 1965. Т. 1.
207. *Шевчук С. І.* Поліські плісаки та їх пісні. «Народна творчість та етнографія». 1986. № 6. С. 18-26.
208. *Шкарбан А.* Народна медицина Київського Полісся // Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження. Львів: ІН НАН України, 1997. Вип. 1: Київське Полісся. 1994. С. 204-216.
209. *Юрченко П.Г.* Дерев'яна архітектура України. К., 1970.
210. *Янів Володимир.* Нариси до історії української етнопсихології. К.: Знання, 2006. 341 с.

9. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма підсумкового контролю успішності – іспит.